

де б наводилися вжиті автором терміни та їх коротке тлумачення. Крім того, щоб зацікавити фахівців цією роботою, доцільно вважати науковою статтею і дозволити до друку у відповідних наукових часописах набір відсутніх у словниках термінів, зібраних та пояснених автором на основі нових наукових праць із його фахової області. При цьому фахівцеві доцільно мати у своєму розпорядженні поточну версію електронного словника термінів відповідного фаху. Осередком збору такої інформації може бути відповідна термінологічна комісія при провідному з даного фаху науковому чи освітньому закладі.

1. *Енциклопедія кібернетики. В 2х т. - Київ: Наук. думка, 1973.* 2. Міщенко Н.М., Федюрко В.В., Щоголева Н.М. *Мобильная система статистической обработки профессиональных текстов в целях определения их тематики // Проблемы программирования. - 1999. - № 2. - С.103-110.* 3. Міщенко Н.М., Федюрко В.В., Щоголева Н.М. *Про персональні мовні системи для фахівців-нелінгвістів // Матеріали 8-ї Міжнар. конф. "KDS-99: Знання-Діалог-Рішення" (Київські, 13-18 вересня 1999р.). - Донецьк: журн. Искусственный интеллект. - 1999. - Вып. 2 - С.300-306.*

ПРОБЛЕМА ІНШОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ (на матеріалі третього видання "Фінансового словника")

© Геннадій Вознюк, Анатолій Загородній, 2000
ДУ "Львівська політехніка"

Формування в Україні ринкових відносин, організація нових виробничих, комерційних і маркетингових структур, вихід підприємств на зовнішній ринок зумовлюють дедалі активніше оперування поряд із тими поняттями й термінами, що були властиві плановій економіці і частина з яких не втратила актуальності й у наші дні, новими категоріями і термінами, властивими економіці вільного підприємництва.

Сьогодні українська фінансово-економічна думка, дедалі природніше вписуючись у світові інтеграційні процеси, потрапляє й під англомовні термінологічні впливи, запозичуючи (інколи досить механічно й недоцільно) разом із відповідними поняттями та категоріями їхню словесну форму і входячи, як раніше в російськомовне, так тепер в англомовне поле залежності. Дехто з науковців, виробничників, економістів і фінансистів-практиків вважає, що, інтернаціоналізуючи таким чином нашу термінологію, ми збагачуємо її, полегшуючи собі шлях до економічного прогресу. На жаль, губимо через такий підхід часом більше, ніж віднаходимо.

Гадасмо, цей спрощений шлях некритичного й інколи навіть бездумного копіювання, який збіднює і власну термінологію, і власну економічну думку, і національну ментальність загалом, часто, навпаки, ускладнює розуміння і відтворення понять, окреслюючи їх механічно запозиченими термінами. Історія нашої мови переконливо свідчить, що українська мова, яка завжди активно контактувала і зі спорідненим слов'янським, і з греко-латинським, і з германо-романським, і з тюркським мовним матеріалом, творчо використовуючи його для своїх актуальних потреб, цілком спроможна гнучко й точно перекласти, у разі потреби скалькувати, по-своєму осмислити і власними фонетико-морфологічними засобами відтворити те чи інше запозичене поняття. Причому в жодному разі не йдеться про вузьконаціональне спрямування цього процесу, ані про архаїзацію сучасної української термінології. Звернення до джерел повинно живити термінознавчу думку, але не спотворювати чи засмічувати її. Отже, мовиться не про лінгвістичну "хірургію" (як іноді уявляє собі цей процес дехто навіть із академічних мовознавців), а про реабілітаційну "лінгвотерапію", якої, фігурально кажучи, потребує засмічений чужинними

елементами й виснажений організм нашої термінології. Необхідність такого “лікування”, його державотворчу потенційність починає усвідомлювати дедалі ширше коло науковців і практиків. Отож слід конструктивно здійснювати цей перегляд, реально враховуючи і втілюючи багаті термінотворчі можливості, традиції й адаптувальні властивості нашої мови.

Підготовлений авторами цієї публікації “Фінансовий словник” (третє його видання, виправлене та доповнене, що містить тлумачення понад 3500 понять зі сфери фінансово-кредитних відносин, грошового обігу, бюджетного регулювання та фондового ринку, з’явилося на початку 2000 р.) відбиває сучасні шукання в галузі української фінансово-економічної термінології, що перебуває в процесі відпрацювання та розвитку, мусить відгукуватися на мінливі реалії поточної практики, потребує постійного поповнення.

Фіксуючи у словнику реальний стан сучасної фінансової термінології, автори водночас намагалися, наскільки це було можливим і не порушувало змісту понять, коригувати окремі терміни й терміносполуки, приводити їх до відповідності зі словотворчими засобами української мови, уникати недоречних чужомовних впливів (безперечно, зберігаючи при цьому конструктивну інтернаціональну, у витоках – латинськомовну, притаманну багатьом європейським мовам, основу численних термінів, що вже давно прищепилися й адаптувалися в українській мові). Зрештою, користувачам словника, усім, зацікавленим у розвитку нашої фінансово-економічної думки, слід самим більше експериментувати і вдосконалювати термінологію на українськомовній основі, сміливіше впроваджувати нові відповідники, шукати виваженої, розумної діалектики між запозиченим і власним – саме на такий продуктивний шлях опрацювання своєї термінології давно стали німці, французи, японці, поляки, чехи, народи інших цивілізованих країн.

Авторам “Фінансового словника” довелося мати справу із цілою низкою проблем мовного характеру (породжених багаторічним засиллям у фінансово-економічній сфері України російської термінології, а також нинішнім інтенсивним припливом англо-американських лексико-семантичних елементів) і максимально гнучко їх долати.

Усвідомлюючи ці проблеми, автори намагалися активно залучати питомий український термінологічний фонд, пропонуючи для багатьох термінів іншомовного походження їх власне українські еквіваленти, наприклад: *ліз-бек – зворотний лізинг, квазігроші – регіональні гроші, сертифікат депозитний – ощадний, акція плюральна – багатоголоса, ремітент – перший векселетримач, перевірка камеральна – попередня, індосамент – передавальний (передатний) напис* тощо. Автори укладали український (!) словник фінансової термінології, тому вони добрали заміники навіть для таких, здавалось би, усталених термінів-росіянізмів, як *неустойка – безпека; недоїмка – недоплата; надбавка – надвишок, підвишка; дорогоцінне каміння – коштовне* тощо, уникали вживання активних дієприкметників теперішнього часу, які є чужинцями в нашій мові. Можливо, українські терміни-відповідники інколи громіздкіші, ніж їх чужомовні синоніми, але їх паралельне існування стимулює розвиток і вдосконалення термінології, полегшує розуміння й відтворення понять. З плином часу менш уживаний термін поступово відійде, а приживеться влучніший, придатніший термін. Така “боротьба за виживання” сприяє досягненню оптимального співвідношення між національними та іншомовними елементами в термінології. Але в цьому процесі слід виявляти, підкреслимо, розумний протекціонізм стосовно національних мовностилістичних форм і засобів, щоб не спотворювати системи своєї мови і не порушувати її гармонійного розвитку.

Безперечно, наголосимо ще раз, відродження, очищення замуленого джерела нашої термінології від різних механічно скопійованих чи калькованих покручів аж ніяк не

заперечує природного процесу інтернаціоналізації української терміносистеми, постійного корелювання з європейськими (і зокрема з найближчими – російською та польською) мовами. Нормальний процес розвитку мови через запозичення дозволяє українській термінології органічно вписуватись у світовий науково-технічний, економічний, соціально-політичний контекст.

ПРОБЛЕМИ ТРАНСКРИПЦІЇ В УКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ СЛОВНИКІВ З МАТЕМАТИКИ, ПРОГРАМУВАННЯ ТА ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ.

© Мирослав Кратко, Н. Кікець, 2000

Волинський державний університет, Луцьк

У лінгвістичній літературі транскрипція вважається способом однозначної фіксації звукових характеристик відрізків мовлення на письмі. Залежно від того, які саме звукові одиниці складають предмет транскрипції, лінгвісти і, в першу чергу, фонетисти розрізняють звукову або сегментну та інтонаційну або суперсегментну транскрипції. Враховуючи властивості звукових одиниць, які відображає транскрипція, виділяють фонетичну та фонематичну транскрипції, а за способом подання характеристик звукових одиниць транскрипції поділяються на аналітичні і синтетичні.

Широке застосування знайшла транскрипція, що базується на латинському алфавіті і запропонована Міжнародною фонетичною асоціацією, і також акад. Л.В.Щербою. Проте, укладаючи математичні і технічні словники, слід мати на увазі широке коло користувачів, які вже звикли до транскрипції, впровадженій до словників, вихідною мовою яких є англійська або інша іноземна мова.

Проблема транскрипції термінів в англійській мові ускладнюється великою кількістю запозичень (біля 70% словникового складу), слів та афіксів французького, латинського, італійського та іспанського походжень.

Труднощі у транскрибуванні термінів з програмування та обчислювальної техніки впливають також з проблем самої термінології. Слід зазначити, наприклад, що *lingua franca* світової павутини ("Internet") було розроблено в Швейцарії, де діють чотири офіційні державні мови. Не дивно, що програмісти з CERN, усвідомивши, які проблеми виникають у спілкуванні, запропонували створити штучну мову для комп'ютерів, подібно до есперанто.

Ще однією з причин виникнення труднощів у транскрибуванні є те, що внаслідок розповсюдження англійської мови за межами Англії, сформувалися варіанти літературної мови в США, Канаді і Австралії, які відрізняються не лише лексикою, але й вимовою, наприклад: [æ] замість [ɑ:] в словах *behalf, ask, dance*, вживання короткого [ʌ] в словах *stop, lock, lot*, наявність ретрофлексивного [ɹ] – *first, car* тощо.

З метою точнішого транскрибування різноманітних фонетичних особливостей використовують систему діакритичних знаків, наприклад знаків довготи (риска над буквою), палаталізації (вертикальна риска під кутом нахилу).

Це також викликає певні незручності, оскільки ще з середньої школи учні звикають до позначення довготи за допомогою двокрапки після подовженого голосного, і в роботі над іншомовним текстом позначення палаталізації вертикальною рисою іноді сприймається як наголос.

Наголос в одних словниках подається за допомогою вертикальної рисочки перед складом, в інших – над або перед голосним наголошеного складу.